

СЕКЦІЯ 5 РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.1

Зубков Р.С.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Миколаївського Міжрегіонального інституту
розвитку людини Вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»»*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТА ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ МАТЕРІЇ РЕГІОНУ

У статті визначено необхідність оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів України в сучасних умовах кризового розвитку держави. Наведено класифікацію методів оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону. Надано критичну характеристику методам оцінки інвестиційного розвитку регіону, методам оцінки інноваційного розвитку регіону, методам оцінки інноваційно-інвестиційного розвитку регіону. Наведено перспективи подальших досліджень у межах цієї наукової проблематики.

Ключові слова: метод, оцінка, підхід, регіон, розвиток, інвестиції, інвестиційний розвиток, інвестиційно-інноваційний розвиток, інновації, інноваційний розвиток.

Зубков Р.С. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ И ОЦЕНКЕ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЙ МАТЕРИИ РЕГИОНА

В статье определена необходимость оценки инвестиционно-инновационного развития регионов Украины в современных условиях кризисного развития государства. Приведена классификация методов оценки инвестиционно-инновационного развития региона. Дана критическая характеристика методам оценки инвестиционного развития региона, методам оценки инновационного развития региона, методам оценки инвестиционно-инновационного развития региона. Приведены перспективы дальнейших исследований в рамках этой научной проблематики.

Ключевые слова: метод, оценка, подход, регион, развитие, инвестиции, инвестиционное развитие, инвестиционно-инновационное развитие, инновации, инновационное развитие.

Zubkov R.S. METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT AND EVALUATION OF INVESTMENT AND INNOVATION MATTER IN THE REGION

The article outlines the necessity in assessment of investment and innovative development of Ukrainian regions in the modern terms of crisis state development. The classification of methods used for the assessment of investment and innovative development of the region is provided. The critical assessment of the methods mentioned above as well as methods used for the assessment of investment and innovative development of the region independently is also provided. Finally, the further prospects of the research in this scientific area are offered.

Keywords: method, assessment, approach, region, development, investments, investment development, investment and innovative development, innovations, innovative development.

Постановка проблеми. Говорячи про методи (підходи) до оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону, можемо виділити три їх групи:

- з акцентом на інноваційний розвиток регіону;
- з акцентом на інвестиційний розвиток регіону;
- з акцентом на інвестиційно-інноваційний розвиток регіону.

Необхідно зазначити, що перша група методів, досліджуючи досить детально складові інноваційного розвитку регіону, або не приділяє достатньо уваги інвестиційному розвитку регіону, або містить оцінку інвестиційного розвитку як складову інноваційного розвитку регіону, що зменшує якість та ефективність такого виду оцінки. Те ж саме можливо сказати і про другу групу методів, тільки вже з боку оцінки інноваційного розвитку регіону, її або немає, або обмежено включена в оцінку інвестиційного розвитку. Методи, що поєднують оцінку й інноваційної, й інвестиційної складової розвитку регіону досить часто не ефективно поєднують такі дві складові в єдине ціле або роблять це досить механічно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні підходи до визначення основних методів (підходів) до оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону висвітлено у працях таких дослідників: О. Доценка [2], В. Болгова [3], Є. Ханова [4], Ю. Харазішвілі [5], Ю. Дорофєєвої [6], О. Жихора [7], Н. Скоробогатової [8], О. Савлук [9], Т. Уманець, О. Лучакової, М. Лесечко, А. Чемерис, О. Чемерис, О. Просовича, Ю. Бондаренка, Л. Прийми [1], В. Ізюмської [12], О. Комеліної.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає у визначенні основних методологічних підходів до розвитку та оцінки інвестиційно-інноваційної матерії регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження наукових праць зазначених учених дозволило також виявити три базові підгрупи методів (підходів) у межах наведених вище груп методів (підходів) до оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону:

- методи експертної оцінки;
- методи, що для оцінки використовують математичний інструментарій;
- методи, що в межах оцінки поєднують експертні оцінки з математичним інструментарієм.

Кожна з наведених підгруп методів (підходів) має свої позитивні та негативні боки. Дослідимо їх детальніше.

Позитивними боками експертних методів (підходів) оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону є: можливість опрацювання значної кількості якісних показників такого розвитку; висока гнучкість; висока адаптивність до умов, що постійно змінюються; відносна легкість у проведенні; зрозумілість методики проведення та отриманих результатів.

Негативними боками експертних методів (підходів) оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону є: суб'єктивність; висока ймовірність помилки; витрати часу на проведення; висока вартість проведення (особливо під час залучення значної кількості експертів); проблеми в доборі експертів; проблеми в доборі експертів (експерт може не мати достатньо знань та досвіду для якісного проведення оцінки).

До позитивних боків математичних методів (підходів) оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону можна віднести: об'єктивність; формалізацію проведення (може провести будь-хто, навіть не експерт); витрати часу на проведення (особливо в межах використання комп'ютерної техніки та відповідного до програмного забезпечення); однозначність інтерпретації результатів оцінки.

До негативних боків математичних методів (підходів) оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону можна віднести: складність; вартість проведення (особливо на початковому етапі розробки математичних моделей та використання комп'ютерної техніки і програмного забезпечення); складність в опрацюванні якісних показників; низька гнучкість та адаптивність.

Щодо методів, що в межах оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону поєднують експертні оцінки з математичним інструментарієм можемо зазначити, що тут усе залежить від результатів такої оцінки, коли в межах успішного поєднання можна отримати максимум позитивних аспектів та мінімум негативних, а в межах негативного – все навпаки.

Надалі критично дослідимо та охарактеризуємо ряд методів (підходів) до оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону як учених, так і державних інституцій.

Розпочнемо з методів (підходів) оцінки інноваційного розвитку регіону.

Одним із розповсюджених у наукових розробках підходів оцінки інноваційного розвитку регіону є підхід, коли виділяють ряд ключових факторів для експертної оцінки.

Так, у науковій праці С. Башкатової наголошено, що для оцінки інноваційного розвитку регіону необхідно дослідити такі групи факторів:

1. Економічні: доходи та видатки регіону, прибутковість промислового виробництва та окремих його галузей, прибутковість агропромислового сектору та окремих його складових, прибутковість сфери послуг та окремих її секторів, рівень інвестицій.

2. Фінансові: джерела (державні, муніципальні, приватних підприємств, домашніх господарств, запозичені (банківські кредити, лізинг та ін.), залучені (інвестиційні фонди, венчурні фонди та ін.)) та розміри фінансування інноваційної діяльності.

3. Технологічні: розвиток та доступ до новітніх технологій, інформаційні технології, розвиток комунікацій та ін.

4. Організаційно-управлінські: регіональна інфраструктура, наявність інфраструктури підтримки інноваційної діяльності (технопарки, бізнес-інкубатори, державні та приватні венчурні фонди та ін.), наявність регіональних органів підтримки інноваційної діяльності, наявність розроблених регіональних програм із підтримки інноваційної діяльності.

5. Правові: регіональні нормативні акти з підтримки інноваційної діяльності, наявність інструментів правового захисту інвесторів та підприємців, які розвивають інновації в регіоні.

6. Професійної підготовки кадрів: підготовка спеціалістів з управління інноваціями у вищих навчальних закладах регіону, наявність центрів із підготовки персоналу, зокрема державних установ для розвитку та впровадження інновацій у регіоні [10].

Виділяємо недоліки такого підходу оцінки: він зовсім не формалізований, експерти можуть ініціативно додавати фактори для оцінки; інвестиційна складова розвитку регіону займає незначну частину дослідження в межах економічних та фінансових факторів.

Водночас необхідно зазначити, що позитивним боком цього підходу є виділення такої групи факторів, як професійна підготовка кадрів, чого немає у більшості інших підходів (методів) оцінки інноваційного розвитку регіону.

Майже так само пропонують оцінювати інноваційний розвиток регіону в науковій праці С. Фірсової та С. Чеботаря. Дослідники радять оцінювати різні види ресурсів, які використовують для розробки та впровадження інновацій у регіоні. На їх думку, необхідно оцінювати такі види ресурсів:

- матеріальні: будівлі, споруди, обладнання та ін.;
- фінансові: державні, муніципальні, приватні;
- інтелектуальні: відсоток людей із вищою освітою,

кількість закладів, що готують фахівців різного рівня освіти, кількість науково-дослідних установ та ін.

– інформаційні: засоби підтримки інновацій, наявність та доступність програмного забезпечення, наявність та доступність інформації, що стосується інноваційного розвитку регіону для всіх зацікавлених осіб [11, с. 204].

Відзначаємо наявність таких же негативних боків у такому підході оцінки, як і в підході, що був запропонований С. Башкатовою.

Серед позитивних моментів підходу можемо відзначити виокремлення інтелектуального та інформаційного боку для оцінки.

О. Доценко пропонує оцінювати інноваційний розвиток регіону використовуючи такі складові:

1. Організаційні: утворення та розвиток підтримуючого механізму інноваційного розвитку регіону; механізм спільної праці державних, місцевих (муніципальних) органів влади, суб'єктів господарювання та домашніх господарств із приводу розробки та впровадження інновацій; інформаційне супроводження розробки та реалізації інновацій у регіоні.

2. Економічні: розробка та реалізація стратегії інноваційного розвитку регіону; розробка системи довго-, середньо- та короткострокових планів із приводу розробки та впровадження інновацій у регіоні; маркетингова підтримка інноваційного розвитку регіону.

3. Фінансові: механізм фінансової підтримки розробки та впровадження інновацій у регіоні; механізм фінансового регулювання розробки та впровадження

інновацій у регіоні; оцінка системи фінансових стимулів мотивування розробки та впровадження інновацій у регіоні; механізм страхування ризиків інноваційного розвитку регіону [2, с. 33].

Негативні боки наведеного вище підходу майже однакові з негативними боками двох раніше розглянутих підходів експертної оцінки інноваційного розвитку регіону.

Позитивним аспектом цієї наукової розробки є приділення значної уваги фінансовим факторам інноваційного розвитку, що, на думку автора, є базовою складовою успішної розробки та впровадження інновацій у практичну діяльність різноманітних суб'єктів господарювання.

Досить цікавим є підхід до оцінки інноваційного розвитку регіонів України, що був запропонований В. Болговим. Дослідник запропонував розраховувати рейтинговий коефіцієнт інноваційного розвитку кожного регіону України, порівнювати їх, виявляти лідерів, послідовників, регіони середнього рівня, регіони аутсайтери.

У межах розробленого методу оцінки В. Болгов запропонував розраховувати рейтинговий коефіцієнт інноваційного розвитку кожного регіону України як результат множення двох складових суми часткових рейтингів регіону за тією кількістю показників інноваційного розвитку та питомої ваги і показника в загальній структурі рейтингу регіону. При цьому вченим було обрано для розрахунків шість показників, що, на його думку, найкраще характеризують інноваційний розвиток регіону, а саме:

- кількість наукових співробітників на 1000 осіб економічно активного населення регіону;
- інноваційна активність господарюючих суб'єктів у регіоні;
- розмір витрат на дослідження та інноваційні розробки в середньому на одну людину в межах регіону;
- розмір виконаних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у середньому на одну людину в регіоні;
- капітальні інвестиції в розробки та впровадження інновацій у середньому на одну людину в регіоні;
- валовий регіональний продукт у середньому на одну людину в регіоні.

Окремо в запропонованому методі оцінки було розраховано питому вагу кожного з наведених вище шести обраних показників у загальній структурі інноваційного рейтингу регіону. Питома вага розраховувалась, спираючись на опитування 27 експертів у межах Донецького регіону (підприємці, науковці, державні службовці). Водночас значення показника залежало від того, скільки з наведених експертів визнало його пріоритетним для оцінки інноваційного розвитку регіону [3, с. 23].

Як бачимо, під час розробки методу В. Болгов намагався поєднати математичний інструментарій та експертні оцінки. Таким чином, метод можливо віднести до методів, що використовують як математичний інструментарій, оскільки є формула розрахунку рейтингового коефіцієнту та шість кількісних показників, дані за котрими не генеруються в межах опитування експертів, їх беруть зі статистичних оцінок соціально-економічного розвитку регіону, так і експертні оцінки для обрання показників і присвоєння їм питомої ваги.

Перевагами методу оцінки інноваційного розвитку України, що був запропонований В. Болговим, є: простота в добір матеріалів та у проведенні розрахунків; можливість автоматизувати процеси роз-

рахунків коефіцієнту; зручність для графічної інтерпретації та дослідження зміни коефіцієнту в межах часових проміжків або як реакції на ті або інші впливи на інноваційний розвиток регіону; можливість використовувати для розрахунків спеціалістів низької кваліфікації.

Недоліками методу оцінки інноваційного розвитку України, що був запропонований В. Болговим, є: не зрозумілість вибору та кількості показників для розрахунку коефіцієнту; не зрозумілість вибору кількості та якості експертів для розрахунку значення питомої ваги кожного з обраних показників; відсутність достатньої перевірки на практиці.

Досить схожим на метод оцінки інноваційного розвитку регіонів, що був запропонований В. Болговим, є метод оцінки, який розробив А. Філіпенко. Наведений учений запропонував у межах оцінки інноваційного розвитку регіонів України розраховувати коефіцієнт науково-технічного потенціалу регіону.

На думку А. Філіпенка, коефіцієнт науково-технічного потенціалу регіону можливо отримати як суму дев'яти показників, що об'єднані в чотири групи: оцінка наукових кадрів регіону; фінансування науково-технічного розвитку регіону; фондоозброєність наукових розробок у регіоні; інноваційний потенціал регіону.

Надалі розкриємо показники, що входять у зазначені вище групи оцінки інноваційного розвитку регіону:

1. Оцінка наукових кадрів регіону: X1 – кількість співробітників науково-дослідних установ на 10 тис. працездатного населення регіону; X2 – питома вага осіб із науковими ступенями в загальній кількості спеціалістів, що займаються науководослідними та дослідно-конструкторськими роботами в регіоні; X3 – кількість наукових співробітників, які виконували закордонні контракти або проводили наукові дослідження за кордоном за рахунок коштів закордонних науково-дослідних організацій, у розрахунку на 1 тис. науковців у регіоні.

2. Фінансування науково-технічного розвитку регіону: X4 – питома вага фінансування науководослідних та дослідно-конструкторських робіт у регіоні (у % до регіональної валової доданої вартості); X5 – розмір фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у регіоні в розрахунку на одного науковця, тис. грн.

3. Фондоозброєність наукових розробок у регіоні: X6 – фондоозброєність праці науковців у межах здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у регіоні у розрахунку на одного зайнятого спеціаліста, тис. грн.

4. Інноваційний потенціал регіону: X7 – кількість заявок на видачу охоронних документів, поданих у Держпатент України, у розрахунку на 1 тис. людей працездатного населення регіону; X8 – кількість заявок на видачу охоронних документів у патентні відомства інших країн із розрахунку на 1 тис. людей працездатного населення регіону; X9 – кількість патентів, отриманих у Держпатенті України й патентних відомствах інших країн із розрахунку на 1 тис. людей працездатного населення регіону [12].

Можемо зазначити, що метод А. Філіпенка належить до методів, що використовують математичний інструментарій для оцінки інноваційного розвитку регіону.

Серед переваг методу відзначаємо такі: наявність значної кількості показників для розрахунку коефіцієнту науково-технічного потенціалу регіону; досить широке охоплення інноваційної діяльності в межах розрахунку коефіцієнту; врахування під час

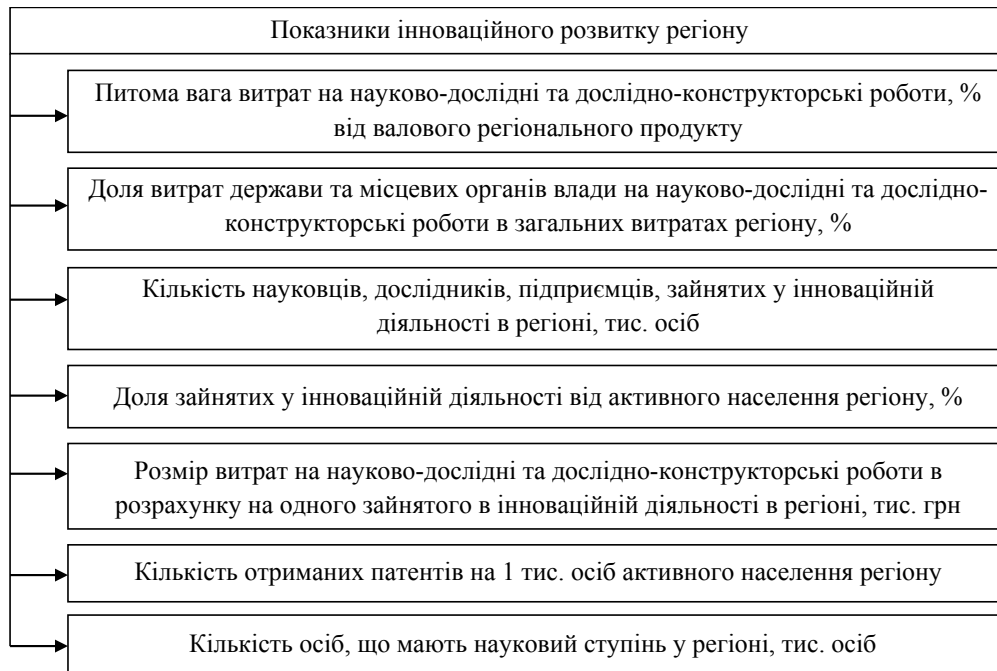

Рис. 1. Показники оцінки інноваційного розвитку регіону [13, с. 282]

розрахунків фондоозброєності інноваційної діяльності у регіоні; можливість використовувати для розрахунків спеціаліста з низькою кваліфікацією.

Недоліками методу А. Філіпенка є: незрозумілість розрахунку коефіцієнту; незрозумілість із приводу вибору груп показників та показників, які входять до обраних груп; складність у співставленні показників у межах розрахунку коефіцієнту; складність у отриманні інформації за рядом показників, наприклад, фондоозброєність праці науковців у межах здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у регіоні в розрахунку на одного зайнятого спеціаліста або кількість наукових співробітників, які виконували закордонні контракти або проводили наукові дослідження за кордоном за рахунок коштів закордонних науково-дослідних організацій, у розрахунку на 1 тис. науковців у регіоні.

Цікавим із погляду оцінки інноваційного розвитку регіону є метод, який запропонований О. Комліченко та Н. Ротань у їхній науковій праці: «Інноваційний розвиток регіонів України та фактори, що на нього впливають». Для оцінки вони запропонували використовувати ряд показників, використовуючи методи статистики. На рис. 1 наведемо показники оцінки інноваційного розвитку регіону.

Перевагами методу О. Комліченко та Н. Ротань є: об'єктивність, простота в розрахунку, доступність інформації, можливість проводити розрахунки за різні проміжки часу та порівнювати отримані результати, можливість автоматизувати процес розрахунку.

Недоліками запропонованого методу оцінки інноваційного розвитку регіону є: складність інтерпретації результатів через відсутність узагальнювального показника (коефіцієнту), довільність вибору показників оцінки, досить вузький вибір показників оцінки, проблеми у формулюванні висновків оцінки через значну кількість показників.

Висновки. Отже, опрацювання наукових розробок у царині оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів країни виявило необхідність: провести

критичну оцінку методів (підходів) оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів країни.

Проведене дослідження також дозволило виявити необхідність якісної оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів України в сучасних умовах кризового розвитку держави. Відзначаємо наявність суттєвої кількості наукових розробок у цьому напрямі, що дозволило їх поєднати у три групи: методи оцінки інноваційного розвитку регіону; методи оцінки інвестиційного розвитку регіону; методи оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку регіону.

Дослідження специфіки оцінювання за допомогою таких методів дозволило виокремити в межах кожної групи три підгрупи: методи експертної оцінки; методи, що для оцінки використовують математичний інструментарій; методи, що в межах оцінки поєднують експертні оцінки з математичним інструментарієм. Відзначаємо значну кількість саме методів, що в межах оцінки поєднують експертні оцінки з математичним інструментарієм.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Просович О., Бондаренко Ю., Прийма Л. Стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку регіону в умовах економічної кризи / О. Просович, Ю. Бондаренко, Л. Прийма // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2009. – № 640. – С. 183–188.
2. Доценко О. Механізм інноваційного розвитку регіону / О. Доценко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2012. – № 3. – С. 31–40.
3. Болгов В. Рейтинг інноваційного розвитку регіонів України / В. Болгов // Збірник наукових праць «Проблеми та перспективи співпраці між країнами південно-східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва і ГУАМ». – 2014. – № 1. – С. 21–26.
4. Даниліна Н. Інноваційний розвиток Донецького регіону: Проблеми та перспективи / Н. Даниліна // Матеріали другої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, ДЕГІ: Регіональний збірник наукових праць з економіки Прометей. – Д.: 2011. – № 1(34). – С. 252–253.
5. Харазішвілі Ю. Оцінка ефективності соціально-економічного розвитку регіонів України / Ю. Харазішвілі // Економіка України. – 2007. – № 9. – С. 55–62.

6. Дорофєєва Ю. Освіта як головний чинник інноваційного розвитку економіки України / Ю. Дорофєєва // Стратегія інноваційного розвитку економіки і соціальної сфери України : матер. II міжнар. наук.-практ. Конф ДІ МАУП. Д. : 2010. – С. 477–481.
7. Жихор О. Потенціал інноваційного розвитку регіонів України та його резерви / О. Жихор // Вісник Львівської державної фінансової академії. 2009. – № 16. – С. 2–12.
8. Скоробогатова Н. Інноваційно-інвестиційний розвиток регіонів України: проблеми та перспективи / Н. Скоробогатова // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – № 2. – С. 214–222.
9. Савлук О. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України / О. Савлук // Вісник КНТЕУ. Держава та економіка. – 2013. – № 5. – С. 31–44.
10. Башкатова С. Роль інновацій в економічному розвитку регіонів / С. Башкатова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/SND/Economics/13_bashkatova%20s.v.doc.htm.
11. Фірсова С., Чеботар С. Основні елементи інноваційного потенціалу / С. Фірсова, С. Чеботар // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3(25). – С. 202–207.
12. Філіпенко А. Регіональні аспекти інноваційного розвитку в Україні / А. Філіпенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ist.osp-ua.info/books/shlyah/1>.
13. Комліченко О., Ротань Н. Інноваційний розвиток регіонів України та фактори, що на нього впливають / О. Комліченко, Н. Ротань // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – № 1(2). – С. 279–284.